

RECENZJA

Teresa von Ávila,

Werke und Briefe. Gesamtausgabe,

Bd. I: *Werke*, Bd. II: *Briefe*, Hg., übers. u. eingeleitet

v. Ulrich Dobhan OCD u. Elisabeth Peeters OCD,

Mit einem Geleitwort v. Mariano Delgado,

Freiburg im Breisgau 2015, Herder, s. 1915 u. 1344

Obchodzony w 2015 roku na całym świecie jubileusz pięćsetnej rocznicy narodzin św. Teresy z Awili mobilizował do wielu cennych inicjatyw, mających na celu rozszerzenie znajomości doktryny terezańskiej. Należy do nich zaliczyć monumentalne dwutomowe wydanie wszystkich dzieł św. Teresy w języku niemieckim, dokonane przez o. Ulricha Dobhana, karmelitę bosego, i s. Elisabeth Peeters, karmelitanę bosą. Wydawcy ci opublikowali już w poprzedzających latach 2002–2013 wszystkie dzieła świętej reformatorki Karmelu w ośmiotomowej serii *Herder Spektrum* (wydanie krytyczne). Podziwu godny jest fakt, że w tak krótkim odstępie czasu i pomimo dostępności oraz niewyczerpanego jeszcze nakładu owej serii zdecydowano się z okazji terezańskiego jubileuszu na powtórne, nieco poprawione wydanie wszystkich dzieł w dwóch bibliofilsko opracowanych tomach, z ochronnym futerałem (skrót TAGA – *Teresa von Ávila Gesamtausgabe* w analogii do ESGA – *Edith Stein Gesamtausgabe*). Z podziękowania na końcu tego dzieła dowiadujemy się, że jego publikacja w nowej ujednoliconej formie stała się możliwa między innymi dzięki finansowemu wsparciu ze strony wszystkich karmelitańskich instytutów świeckich i zakonnych krajów niemieckojęzycznych, zrzeszonych w organizacji INTERKARM.

Największą zasługę w wydaniu TAGA mają oczywiście sami wydawcy, o. Ulrich Dobhan i s. Elisabeth Peeters, którzy dokonali tłumaczenia poszczególnych dzieł św. Teresy z języka hiszpańskiego, a każde z nich opatrzyli obszernym wprowadzeniem oraz kompetentnymi przypisami. Okazali się tu wybitnymi znawcami języka hiszpańskiego, środowiska, zwyczajów i historii XVI-wiecznej Hiszpanii. O. Dobhana nie musimy przedstawiać na łamach naszego rocznika, gdyż zarówno jego artykuł, stanowiący *nota bene* część wprowadzenia do *Księgi życia*, jak też jego biogram znalazł się w niniejszym tomie. Natomiast s. Elisabeth Peeters urodziła się w 1954 roku i ukończyła anglistykę

oraz studia lingwistyczne. Jest karmelitanką bosą żyjącą w klasztorze w Kirchzarten w Niemczech.

Układ i podział obydwu tomów TAGA jest bardzo przejrzysty. Po słowie wstępnym prof. Mariano Delgado z Uniwersytetu we Fryburgu szwajcarskim umieszczony został dokładny spis treści (s. 9–37) pierwszego tomu, noszącego tytuł *Werke*, który zawiera wszystkie dzieła św. Teresy z wyjątkiem listów. Te ostatnie bowiem, w liczbie 468, znalazły się w tomie drugim, *Briefe*. Po spisie treści następuje wykaz sigłów i skrótów (s. 39–43). Warto nadmienić, że w odniesieniu do dzieł św. Teresy oraz dzieł św. Jana od Krzyża zastosowano skróty międzynarodowe, utworzone od hiszpańskich tytułów, które coraz częściej przyjmowane są także w innych językach w fachowej literaturze przedmiotu¹. Na s. 44–55 znalazł się bibliograficzny wykaz literatury dotyczącej pierwszego tomu. Prolegomena do niego zamykają tablice chronologiczne i daty z życia św. Teresy (s. 57–66).

Poszczególne dzieła uszeregowano w chronologicznej kolejności ich powstania, o ile pozwalała na to aktualny stan wiedzy. I tak, w pierwszym tomie znalazły się kolejno: *Księga życia* (skrót V; wprowadzenie: s. 57–117; tekst: s. 119–511), *Księga fundacji* (F; wprowadzenie: s. 513–557; tekst: s. 559–832), *Droga doskonałości* (CE – rękopis z El Eskorial / CV – rękopis z Valladolid; wprowadzenie do obydwu rękopisów: s. 833–869; tekst CE: s. 871–1064; tekst CV: s. 1065–1260), *Myśli na temat Pieśni nad pieśniami*, znane jako *Podniety miłości Bożej* (MC; wprowadzenie: s. 1261–1281; tekst: s. 1283–1334), *Wołania duszy do Boga* (E; wprowadzenie: s. 1335–1345; tekst: s. 1347–1372), *Sprawozdania duchowe* (CC; wprowadzenie: s. 1373–1383; tekst: s. 1385–1478), *Poezje* (P; wprowadzenie: s. 1479–1491; tekst: s. 1493–1534), *Konstytucje* (Cs; wprowadzenie: s. 1535–1546; tekst: s. 1547–1575), *Wizytacje siostr bosych* (VD; wprowadzenie: s. 1577–1585; tekst: s. 1587–1611), *Pisma humorystyczne* (Ve; wprowadzenie: s. 1609–1611; tekst: s. 1613–1617), *Duchowy pojedynek* (De; wprowadzenie: s. 1619–1622; tekst: s. 1623–1629), *Luźne zapiski* (Es; wprowadzenie: s. 1631; tekst: s. 1633–1640), *Mieszkania twierdzy wewnętrznej*, znane jako *Twierdza wewnętrzna* lub *Zamek wewnętrzny* (M; wprowadzenie: s. 1641–1678; tekst: s. 1679–1900).

Pierwszy tom dzieł, *Werke*, zamyka słownik najważniejszych pojęć używanych przez św. Teresę w zamieszczonych w nim pismach (s. 1901–1915). Pomyślany jest jako pomoc ułatwiająca ich lekturę.

Analogiczny układ posiada tom drugi, *Briefe*, zawierający wszystkie znane listy św. Teresy (skrót Ct – Carta[s]). Prolegomena tomu drugiego stanowią ponownie dokładny spis treści tomu (s. 5–19), sigła i skróty (s. 21–25) oraz

¹ Por. np. TERESA DE JESÚS, *Obras Completas*, wyd. A. Barrientos, Madrid 2000^s.

bibliograficzny wykaz literatury (s. 26–30). Wprowadzenie do lektury listów znajduje się na s. 31–70, natomiast one same zajmują niebagatelną liczbę ponad tysiąc dwustu stron (s. 73–1278). Listy zostały ponumerowane i uszeregowane chronologicznie według daty ich napisania. Całość tomu drugiego zamykają lista adresatów z odsyłaczami do informacji o poszczególnych osobach, zamieszczonych w przypisach (s. 1279–1282), lista pseudonimów, imion zdrobniałych i skróconych (s. 1283–1285) oraz wykaz wszystkich osób i miejscowości (s. 1287–1342).

Praktyczną zaletą omawianego jubileuszowego wydania wszystkich dzieł św. Teresy od Jezusa w języku niemieckim jest niewielki format obydwu woluminów (15,5×24×8,5 cm) w stosunku do dużej liczby stron (łącznie ponad trzy tysiące), uzyskany dzięki zastosowaniu cienkiego, tzw. biblijnego papieru. Twarda płócienna oprawa koloru purpurowego z wygrawerowanym złotym autografem Świętej na stronie tytułowej czynią dzieło estetycznym. Lekturę uprzyjemniają także pojawiające się na początku niektórych dzieł kopie oryginalnego pisma (faksymile) doktor Kościoła. Ponadto na wewnętrznych stronach oprawy woluminów znajdziemy mapy przydatne w geograficznym umiejscowieniu zdarzeń. Są to mapa Hiszpanii z czasów św. Teresy z zaznaczonymi miejscowościami wszystkich jej fundacji (lewa strona oprawy) oraz mapa Ameryki Łacińskiej, określanej wówczas mianem Indii Zachodnich, również z czasów Świętej (prawa strona oprawy). Tytuły wraz ze skrótami oraz numerami pasaży zamieszczone w nagłówku każdej strony umożliwiają szybkie znalezienie poszukiwanych zdań lub myśli. W przypisach znajdują się także liczne odsyłacze do pasaży powiązanych ze sobą treściowo i tematycznie, co ułatwia pogłębioną lekturę oraz pozwala na przekrojowe ujęcie zagadnień pojmowanych jako typowo terezańskie. Dla wygody tomy wyposażono we wstążeczki.

Do merytorycznych zalet niemieckiej edycji dzieł TAGA należą wprowadzenia do poszczególnych pism oraz przypisy redaktorów, które uwzględniają najnowszy stan badań. W przypadku *Myśli na temat Pieśni nad pieśniami* redaktorzy skorzystali z ogólnego wprowadzenia do *Pieśni nad pieśniami* autorstwa wiedeńskiego biblisty Ludgera Schwienhorst-Schönbergera (s. 1261–1271)². Na uwagę zasługuje technika tłumaczenia tekstów terezańskich. Wyróżnia się ona bowiem wysoką jakością dzięki zachowaniu równowagi pomiędzy wiernością oryginałowi hiszpańskiemu a stylem ułatwiającym jego zrozumienie³. Wprowadzenia spełniają swoje zadanie, informując czytelnika o historii powsta-

² Zob. L. SCHWIENHORST-SCHÖNBERGER, *Das Hohelied und die Übung der Kontemplation im Anschluß an Teresa von Avilas Meditation über das Hohelied*, w: *Das Hohelied der Liebe. Theologische und spirituelle Zugänge*, red. B. Kirchgessner, St. Ottilien 2012, s. 173–201.

³ Prof. M. SIEVERNICH, *Teresa von Ávila: Mystikerin und Schriftstellerin. Zur neuen deutschen Gesamtausgabe*, „Stimmen Der Zeit” 234/6(2016), s. 413n.

nia poszczególnych dzieł Teresy, o ich duchowym znaczeniu oraz literackim charakterze. Ponadto zawierają niezbędną wiedzę na temat hiszpańskich oraz niemieckich edycji pism doktor Kościoła.

Niewątpliwym atutem publikacji jest zamieszczenie obok siebie obydwu rękopisów *Drogi doskonałości*. Jest to bodaj pierwsze takie zestawienie w wydaniu krytycznym wszystkich dzieł Świętej z Awili. Jak zaznaczają bowiem redaktorzy, dopiero ostatnie półwiecze przyniosło większe zainteresowanie jej oryginalnymi rękopisami, co przyczyniło się do wydania faksymile obydwu tekstów, to jest CV z Valladolid (rok 1965) oraz CE z El Escorial (rok 1983) (s. 842). Wersję z Valladolid, jako poprawioną przez autorkę, uważano przez kilka wieków za bardziej odpowiadającą samej Teresie i niemal wyłącznie ją publikowano oraz tłumaczono. Redaktorzy zwracają jednak uwagę na fakt, że Święta dokonała wspomnianej korekty pod wpływem cenzorów inkwizycyjnych. Nie znajdziemy zatem w wielu dawnych wydaniach *Drogi doskonałości*, które bazowały na rękopisie z Valladolid, między innymi spontanicznych porównań, swobodnego stylu pisarskiego, krytyki dominacji mężczyzn w ówczesnym Kościele i społeczeństwie oraz ich podejrzliwej postawy wobec kobiet (por. CE 4,1), krytyki inkwizytorów ze względu na wprowadzony zakaz czytania książek religijnych (CE 36,4) czy też głębokiego przekonania Teresy o zbawieniu warunkowanym nie własnymi zasługami, lecz samą tylko wiarą, wydającego się podobnym do luteriańskiej nauki o usprawiedliwieniu na podstawie samej wiary (CE 63,2; 65,4). Praktyczną pomoc przy lekturze i porównaniu obydwu rękopisów stanowią marginalia, wzorowane na biblijnych odniesieniach do paralelnych miejsc. Służą one dobrej orientacji w obydwu tekstach oraz uchwyceniu różnic pomiędzy nimi.

Poezje św. Teresy zostały wydane w wersji dwujęzycznej. Zestawienie hiszpańskiego oryginału z jego tłumaczeniem jest pomocą w naukowym studium emocjonalnego wymiaru życia Świętej z Awili, doktor Kościoła.

Czekając na kolejne tomy edycji dzieł św. Teresy w języku polskim, dokonywane aktualnie przez wydawnictwa obydwu polskich prowincji karmelitańskich (Flos Carmeli w Poznaniu oraz Wydawnictwo Karmelitów Bosych w Krakowie), należy sobie życzyć, aby ich wysiłki przyczyniły się do podobnie udanego, ujednoczonego wydania dzieł św. Teresy, reformatorki i założycielki Karmelu. O tym, że omawiane niemieckie wydanie dzieł św. Teresy (TAGA) stało się ważnym punktem odniesienia dla wszystkich zajmujących się duchowością terecjańską nie tylko w Niemczech, lecz także poza ich granicami, świadczy wykorzystanie jego komentarzy w tomach dzieł św. Teresy opublikowanych w ostatnich latach przez wydawnictwo Flos Carmeli.